

Oponentský posudok

na habilitačnú prácu autorov E. Severini a D. Kostruba „ Kvalitatívne skúmanie v predprimárnom vzdelávaní “ (Prešov, Rokus Publishing 2018, 182 strán)

Výskum a priebežné skúmanie vzdelávacích a výchovných javov, hľadanie optimálnych foriem, metód a prostriedkov smerujúcich k vyššej kvalite práce pedagóga je, podľa spracovanej publikácie, nielen úloha vedecko-výskumných pracovníkov, ale aj učiteľov z praxe. Z tohto dôvodu je publikácia spoluautorov E. Severini a D. Kostruba, predložená ako habilitačná práca PaedDr. Evy Severini, PhD., výrazným prínosom do pohľadu k priestoru pre skúmanie vzdelávania a výchovy v predprimárnom vzdelávaní, ktorému je potrebné venovať patričnú pozornosť. Prostredníctvom kvalitatívneho výskumu, ktorý je v texte publikácie zameraný na rozvoj aktívneho učenia sa a vyučovania v zmysle ich vzájomnej prepojenosti. Z dôvodu, že proces vyučovania je chápaný ako forma pedagogickej komunikácie medzi učiteľom a žiakmi i potreby utvárania nezávislého, iniciatívneho a súťaživého jednotlivca, ktorý je zodpovedný za slobodnú voľbu a svoje schopnosti, prostredníctvom ktorých sa môže začleniť do spoločnosti. Riešenie tohto prístupu je viazané práve na kvalitatívny výskum, v zmysle pohľadu P. Gavoru, že „ kvalitatívny výskum nie je len súbor metód a postupov na získavanie a analýzu dát, ale je predovšetkým špecifický prístup k skúmanej realite “ (s. 25). Cieľom kvalitatívneho výskumu je preto získavanie a konštruovanie takého personálneho alebo sociálneho poznania, ktoré umožňuje účinne konať a meniť sociálnu realitu, čo znamená, že bude na prospech jednotlivcom, skupinám i spoločnosti ako celku. Z tohto dôvodu je východiskovým bodom akčný výskum ako praktické skúmanie v podmienkach výučby. Spoluautori publikácie text spracovali metódou od všeobecného ku konkrétnemu, čo znamená, že od všeobecnej analýzy kvalitatívneho výskumu, so základom v akčnom výskume, smerujú k akčnému výskumu v priamej didaktickej praxi predprimárneho vzdelávania s reálnymi závermi a podnetmi. Celkovo sú to podnety nielen pre prípravu učiteľov, predovšetkým učiteliek, predprimárneho vzdelávania, nielen na vzdelávanie a výchovu, ale aj na sledovanie vlastnej práce s dôrazom na vedeckú činnosť s predpokladom skvalitňovania samotnej pedagogickej práce.

V čom je predovšetkým prínos spracovanej a predloženej publikácie ? V podnetoch, vysvetľovaní, analýze a hľadaní optimálnych prístupov, ale aj v uvedomovaní si reálnej podstaty vlastnej pedagogickej činnosti, ktorá nie je len vysvetľovaním, usmerňovaním či hodnotením práce detí, ale aj hľadaním nových možností v obsahu učiteľského povolania. Aj keď je obsah publikácie orientovaný predovšetkým na predprimárne vzdelávanie, má a poskytuje dostatok impulzov aj pre výchovu a vzdelávanie na vyšších stupňoch vzdelávania.

A čo poskytuje spracovaný text habilitačnej práce ?

V prvom rade kvalifikovanú analýzu kvalitatívneho výskumu s reálnym sprístupnením jeho súčastí ako je akčný výskum, nástroje a metódy výskumu, analýza získaných údajov, výskumný súbor, elaborácia (spracovanie) výskumného materiálu, kvalitatívne skúmanie podpory autonómnosti dieťaťa v spojení s učiteľom – výskumníkom. Reálne vzaté, je to predstavenie

podstaty kvalitatívneho výskumu spojeného s celkovou skutočnosťou štúdia jednotlivcov. Postupne, krok za krokom, v nadväznosti na vlastné znalosti a skúsenosti, literárne domáce i zahraničné zdroje a praktickú činnosť autorov, sú riešené teoretické súvislosti realizácie akčného výskumu ako teoretického problému s komplexným videním všetkých súvislostí výskumnej činnosti v podmienkach predprimárneho vzdelávania. Analyzované sú pohľady odborníkov na akčný výskum a jeho 5 fáz, v ktorom má realizačnú úlohu práve učiteľ s reálnym východiskom, že „ učiteľská profesia je jedna z mála profesií, ktoré narábajú, primárne a excelentne, s ľudskou múdrosťou, čo predstavuje významný celospoločenský záväzok “ (s. 60). V tejto súvislosti je potrebné pripomenúť a uvažovať nad konštatovaním Rady Európy k výchove a vzdelávaniu z roku 2019 v materiáli „ Odporúčanie Rady Európy o vysokokvalitných systémoch vzdelávania v ranom detstve “, kde je na margo učiteľstva konštatované, že „ aj keď mnohé z povolání budúcnosti zatiaľ nie sú známe, táto profesia patrí medzi tie, ktoré si zachovávajú v spoločnosti ústrednú úlohu aj v ére prierezovej technologickej inovácie a umelej inteligencie. V tejto súvislosti by sa mala podporovať mobilita učiteľov a pedagogických pracovníkov, ako aj lepšia komunikácia medzi orgánmi zodpovednými za ich odbornú prípravu “ (časť 12, ods.12.3). Pri spojení učiteľov a výskumnej činnosti sú ďalej riešené nástroje a metódy získavania dát so špecifickým prístupom v podmienkach predprimárneho vzdelávania a výchovy s nadväznosťou fókusovej skupiny, tvorivého myšlienkového pohybu a ľudí chápaných v zmysle, že „ ľudia sú tí, ktorí používajú pojmy ako kompetentní manažéri systému znakov a aktívni účastníci svojich skúseností “ (s.64). V texte publikácie sú sprístupnené aj roviny úvah a to rovina vzťahov, rovina faktickosti a aktuálnosti, rovina otvorenosti či uzavretosti či rovina bohatosti alebo chudobnosti. Pri uplatnení metód pozorovania, mikrovučovania alebo rozhovorov. S následnou líniou predstavenia metód na analýzu získaných údajov, ktorými sú metóda selektívneho kódovania, metóda konštantnej komparácie, metóda triangulácie teórie a i. pri sledovaní validizácie a spoľahlivosti v kvalitatívnom výskume. Zároveň je nutné zdôrazniť, že predstavený text nie je len v rovine vedeckej orientácie, ale aj celkového života a spoločenskej reality ako dôkaz o spoločenskom význame výchovy a vzdelávania v reálnych spoločenských podmienkach. Čo môže sprístupniť práve elaborácia výskumného materiálu podľa princípov opakovateľnosti, systematickosti, dôveryhodnosti a transparentnosti s čím súvisí aj kvalitatívne skúmanie didaktickej podpory rozvoja autonómnosti s poznaním, že v procese výučby sú učitelia tvorcami kvality a akčným výskumom prakticky skúmajú vlastný proces vyučovania.

V druhom rade je to vstup do realizácie akčného výskumu vo vyučovacej praxi predprimárneho vzdelávania v nadväznosti predstavenia výskumného problému, metodológie a metodiky výskumu, interpretácie výskumných výsledkov s vyvrcholením v záveroch ku konkrétnemu problému. V tejto časti textu je rozpracovaná otázka výskumného problému, ktorý tvorí predmet vedeckého výskumu v pedagogike. Autorka a autor textu predstavujú stav riešenej problematiky v domácich i zahraničných podmienkach pri chápaní autonómnosti dieťaťa s konštatovaním, že dieťa do istej miery pôsobí ako vedec pri aktívnom zapojení do hľadania, porozumenia a vysvetľovania. Dôsledne a v súvislostiach sú v texte rozpracované a zdôvodnené konštrukty autonómnosti dieťaťa z pohľadu vedných disciplín v prepojení na metodiku, metodológiu a organizáciu výskumu, cieľov skúmania, výskumných otázok, nástrojov, metód, výskumnej vzorky a vstupu do výskumu vo fókusovej skupine.

V treťom rade je to predstavenie realizácie a interpretácie výskumu uskutočneného v podmienkach materských škôl Slovenska a Srbska v rokoch 2013 – 2016. Celkovo je sprístupnený opis celého výskumu s obsahom, vzorkou i metódami jeho realizácie. V nadväznosti sú opísané postupy výskumnej činnosti, v jej jednotlivých fázach, s následnou analýzou výskumného materiálu, čo znamená analýzu a interpretáciu konkrétnych údajov z jednotlivých fókusových skupín pri úlohách učiteľov a rešpektovania autonómnosti dieťaťa či pozície rodiča. Pri analýze a interpretácii dát z pozorovania sú opisované a hodnotené jednotlivé didaktické situácie vo výučbovej aktivite, prítomnosť a charakter autonómnosti detí v rámci vyučovania v jednotlivých fázach výskumu, ktorými sú evokácia (vyvolávanie), uvedomovanie si významu aktivít a reflexia s následným opisom konania učiteľa i detí v procese výučby. Výskumné zistenia poukazujú na fakty, že rozvoj autonómnosti závisí nielen od vlastností osobností detí, ale aj učiteľov a rodičov. Pri podpore rozvoja autonómnosti detí je dôležitá trajektória rozvoja osobností detí a potrebné je rešpektovať (zo strany učiteľov, rodičov i iných dospelých) záujmy detí o poznanie. Pri zdôraznení faktu, že učiteľia by mali vedome podporovať rozvoj autonómnosti detí. Následne je v diskusii predstavených 10 teoretických a praktických prínosov realizovaného akčného výskumu (podpora odborného rastu učiteľov, skvalitňovanie výučby, rozširovanie možností o uplatnenie ďalšieho modelu vyučovania a iné). Z tohto všetkého vychádzajú aj otázky do diskusie a to :

1. Učiteľia všeobecne, vrátane učiteľiek i učiteľov predprimárneho vzdelávania, majú veľa povinností a aktivít pri realizácii každodenného vzdelávania a výchovy. Ako môžu popri týchto aktivitách realizovať aj akčný výskum ?

2. Ak má učiteľka, či učiteľ predprimárneho vzdelávania realizovať aj výskumnú činnosť nastáva problém ich vedeckej prípravy. Je podľa Vás splnená podmienka výraznejšej prípravy učiteľov pre vedecko-výskumnú činnosť, v našom prípade pre akčný výskum ?

3. Výskum ste realizovali v podmienkach materských škôl na Slovensku a v Srbsku. V ktorých oblastiach ste našli zhody a rozdiely v autonómnosti detí v oboch krajinách ?

Na základe celkového zhodnotenia teoretickej i praktickej časti habilitačnej práce PaedDr. Evy Severini, PhD. konštatujem kvalitný a hodnotný text s výrazným prínosom pre teóriu a prax pedagogického výskumu v oblasti predprimárneho vzdelávania. V súlade s kvalitou predloženej habilitačnej práce a doterajšími výsledkami vedecko-výskumnej a pedagogickej činnosti odporúčam, po úspešnej obhajobe, udeliť habilitantke vedecko-pedagogický titul docentky v odbore predškolská a elementárna pedagogika.

V Trnave dňa 27. augusta 2020

prof. PaedDr. Ján Danek, CSc.

oponent